

KOVÁTS
MIHÁLY

A „FIDELISSIMUS” JELSZÓ TÖRTÉNETE

1975

Irtta: VASVÁRY ÖDÖN

Az amerikai magyarság első hősi halottjának, Kováts Mihály ezredesnek életrajzi és egyéb adatait körülbelül 35 esztendő óta kutatom. Ebben a munkában sok emlékezetes meglepetés ért, igen sok addig ismeretlen adatot sikerült felkutatnom, amiknek egy részét számos cikkben meg is irtam. A legnagyobb meglepetés annak a latin nyelvű levélnek megtalálása volt, amelyet Kováts a franciaországi Bordeaux kikötő városban 1777 január 13-án

Vasváry Ödön

Franklin Benjaminnak, aki akkor az újonnan született Egyesült Államoknak követe volt Párizsban. Ez a levél döntötte el véglegesen Kováts tiszta magyarságának addigi vitatott problémáját. Bosszantó volt, hogy a hős magyarságát jóformán minden oldalról igyekeztek elsikkasztani. A lengyelek, mivel Kováts főnöke, Pulaski gróf tábornok lengyel volt, minden további nélkül lengyelnek mondták, sőt a 12 lengyel tiszt közé is besorozták, akiket a Society of Cincinnati a maga erősen megrostált listájába is elvett, mint igazolt forradalmi tisztet.

1939 július 21 volt a nap, amikor ezt a fontos okiratot megtaláltam Philadelphiában, az American Philosophical Society irattárában, amelyet maga Franklin alapított.

Legközelebbi cikkem természetesen erről a felfedezésről szólt. A „Református Ujság” 1939 szeptemberi számában jelent meg a levél teljes latin nyelvű szövegének pontos, sajtóhibamentes közlésével, amelynek magyar fordítását is megadtam. Közöltem a cikkben az eredeti levél befejező sorainak fényképmásolatát is, aláírva Kováts szép, könnyen olvasható névaláírásával és az azóta híressé vált latin szavakkal: „fidelissimus ad mortem, Michael Kováts de Fabriey.” Szó szerinti fordításban: „Halálig leghűségesebb” — jobb magyarsággal: „Hűséges mindhalálig”.

Szószerint közlöm akkori cikkem befejező sorait:
„Alig két esztendő múlva, 1779 május 11-én, a south carolinai Charleston előtt bizonyította be, hogy ezeket a szavakat nem megszokásból írta abba a levélbe, amely által az Egyesült Államok szabadságának és függetlenségének szolgálatára szentelte magát. A magyar nemzet hagyományos hűségét Kováts ezredes nem könnyelműen alkalmazta magára, amikor az új világban akkor születő új országra gondolt. A leírt három latin szó profétai erejű jövődőléssé vált? Halálíg szóló hűséget, amelyet új hazájának ígért, valóban beigazolta, hogy ezáltal is örök időkre példaképévé váljék azoknak a magyaroknak, akik majd utána jönnek az új világba s akik a halálíg tartó hűség fogalmát éppen úgy ismerik és érzik, mint ő ismerte és érezte. Ha megkérdezne valaki, hogy mit tartanék a legjobb jelszónak az egész amerikai magyarság számára, Kováts Mihály ezredesnek e három latin szavával válaszolnék: „Fidelissimus ad mortem!” — Halálíg leghűségesebb!” Maga Kováts ezredes, az első magyar, akit amerikai földre temettek el, valószínűleg ezt a pár szót hagyta üzenetül, örökségképpen az amerikai magyarságnak.”

Ennek a cikknek nyomán azóta nagyon szokszor emlegetik Kováts ezredes három latin szavát. Nem tudom, hogy volt-e az amerikai magyarságnak valamilyen egységes szervezete, amely hivatalos határozattal mellé állt volna a cikkben említett jelszó-ajánlatnak. A tény azonban az, hogy a szavak, latinul is, magyarul is, átmentek a köztudatba és ma már úgy hangoztatják azokat, mintha ez lenne az amerikai magyarság által általánosan elfogadott jelszó, mint például a Kossuth nóta, amely minden hivatalos megállapítás nélkül valóságos himnusz lett a szabadságharcos időknek. Értekezleteken ugyan, a magam tapasztalása szerint, szó esett a dolgról, de nem tudom, történt-e határozott döntés arra vonatkozólag, hogy a három szó igazi és legfőbb jelszavává váljék az amerikai magyarságnak.

Egy szövéttételre azonban határozottan emlékszem. Washingtonban volt valamilyen értekezlet, amelynek az elején én is ott voltam. Valahogy elfőtt a „Fidelissimus” jelszó-terv is, de nem rendes ajánlás formájában. Az értekezleten jelen volt néhai Eördögh Elemér prelátnak, toledói plébános is, aki hivatásánál fogva is valószínűleg eléggé otthon volt a latin nyelvben.

Anélkül, hogy hozzám intézte volna szavait, kifejtette, hogy Kováts aligha tudhatott jól latinul, ha a „Fidelissimus” szót ebben a formában használja, mert az természetesen a „fidelis” „hűség” szónak a felső foka. Köztudomású, hogy minden jelzőnek három foka van: alap, közép és felsőfok. Vagyis: hűséges, hűségesebb, leghűségesebb. Viszont: vannak szavak, fogalmak, amiket nem lehet fokozni. A „hűség” ilyen szó. Valaki vagy hűséges, vagy nem. Ha hűséges, ezzel minden meg van mondva. A „hűségesebb” vagy „leghűségesebb” szavaknak tehát nincs értelmük.

A prelátnak természetesen igaza volt, amikor a szó magyar változatáról beszélt, de nem volt igaza annak latin használatában.

Ezt rögtön meg is mondtam neki. Sajnálom, de elene kell szólnom a prelátnak ur véleményének. Ha magyarul akarjuk visszaadni Kováts latin szavainak értelmét, akkor természetesen az a jó magyarság, ha a „hűség” szót fokozás nélkül, alap-formájában használjuk. De a latinban a felső fokig való emelés teljesen jogosult, amint arra magában a magyar történelemben is nem egy példa van. A régi magyarok jobban

„Zabadiag” - „Amer. Magyar Népszava”

Péntek, 1975 június 13

(Folyt. a 8. oldalról).

tudtak latinul, mint mi, maiak. És ezek a régi magyarok teljes joggal és nyelvtani szabályossággal a „gens fidelissima” nevet adták azoknak a ruthéneknek, akik tömegesen állottak II. Rákóczi Ferenc forradalmi zászlaja alá, amikor Lengyelországból hazatérve, elindította szabadságharcát. Van újabb példa is: amikor a hajdani „testvérország”, Ausztria számára is lekanyarított egy jókora darab ősi magyar földet az első világháború utáni néhány év bölcsegyedül Sopron város lakosainak adták meg a jogot, hogy népszavazással döntsék el: Magyarországon akarnak-e maradni, vagy Ausztriához akarnak csatlakozni. És a népszavazás, óriási többséggel, Magyarország mellett döntött. Ekkor kapta Sopron város hivatalosan a „Civitas Fidelissima” nevet. A „fidelis” szó felsőfokának alkalmazását senki sem kifogáshozhatta.

A prelátusnak nem volt válasza a megjegyzésre. Hogy az értekezlet azután foglalkozott-e ezzel a kérdéssel, nem tudom.

Kowats mihály

By 1272 Dubrovnik enjoyed a limited autonomy, and the *communitas ragusina* had its own constitution. Then came wars with neighboring Bosnia and Serbia. The Turkish invasion of 1526 was halted at the walls of the republic. More bastions were built, and every citizen was liable for army service. On Fort Lovrijenac an inscription carved into the stone still says, "Non bene pro toto libertas venditur auro"—Not even for gold would I sell my liberty.

